

Museale activiteiten

In een museum gebeurt van alles. Dat heeft redenen. Maar wat gebeurt er precies? Waar draait het om in een museum? In deze rubriek belichten wij de kernactiviteiten van een museum. We beginnen met restaureren. Marion Bosc restaureerde in opdracht van het Zuiderzeemuseum het schilderij *Huizer Meisjes*, vervaardigd door Ferdinand Hart Nibbrig (1866-1915). Dit topstuk binnen het oeuvre van de schilder en binnen de collectie van het Zuiderzeemuseum was nodig aan behandeling toe. Het grootste probleem was de stabiliteit. De verflaag raakte overal los van het doek. Als een schilderij dan veel in beweging komt, bijvoorbeeld in het kader van een tentoonstelling of bruikleen, kunnen door trilling delen van de verflaag uiteindelijk loslaten. Ook hard 'stampende' bezoekers kunnen dat effect sorteren. Alle reden om daaraan wat te doen. Eerst iets over de schilder.

restaureren Meisjes van het land

Marion Bosc en Anton Kos

De schilder

Ferdinand Hart Nibbrig kreeg al op vrij jonge leeftijd tekenlessen van de kunstenaar Johan Rust. Na zijn opleiding aan de Rijks Academie te Amsterdam trok hij naar Parijs om daar zijn studie af te maken. Aldaar kwam hij in aanraking met de Luministen. Hij ontmoette Vincent van Gogh en Seurat. Onder hun invloed raakte hij steeds verder weg van het realisme van de Hollandse School.

In de loop van de jaren negentig van de negentiende eeuw ging hij over tot een gedetailleerde schilderwijze voor taferelen met figuren, gevolgd door een realistische weergave van de bevolking van het Noord-Hollandse Laren, het dorp waar hij woonde.

De *Huizer meisjes* moet Hart Nibbrig zijn tegengekomen toen hij wandelde in de buurt van de akkers van Huizen, die ten zuiden grenzen aan Laren. *Huizer meisjes* mochten gerust een eindje kuieren, zoals dat aldaar heet.

De techniek waarmee Hart Nibbrig de *meisjes* vastlegde kwam overeen met die van de Franse pointillisten. Zijn kleurpalet is echter heel anders. Het bestaat uit pastelkleuren die soms dun zijn aangebracht, waardoor het geheel tamelijk mat wordt.

Het doek vóór de restauratie

Het doek waarop de *meisjes* zijn geschilderd is van dicht geweven dunne draden. Een witte grondlaag werd als fundament aangebracht. Er werden meerdere verflagen droog op elkaar aangebracht, soms wel tot twee millimeter dik. Hier en daar is het doek of de witte grondering niet beschilderd. Langs de randen zijn vaak afwijkende kleurstrookjes te zien die niet kloppen met de compositie.

Tevens is er een paarse strook van ongeveer anderhalve centimeter vanaf de onderste rand en de linkerrand aangebracht, aangrenzend aan de jurken. Het lijkt alsof de onderste, donkerdere verflaag bewust ongedekt is gelaten. Het kan geen geschilderde lijst zijn, want de velden om de jurken heen zijn tot op de randen geschilderd. Hetzelfde verschijnsel is op een aantal plekken in de linkeronderhoek op de groene vlakken te zien. Tijdens het schilderen heeft Nibbrig het doek uitgespannen (misschien op de wand) en opnieuw gespannen na een formaatverandering; de

breedte is iets verkleind waardoor de huidige spanranden beschilderd zijn.

Over het gehele oppervlak is er een zogenoemd dun verouderingscraquelé-patroon te zien. Vóór de restauratie waren de craquelures aan het schilferen en stonden ze niet meer in contact met het doek, waardoor zij een storend golfpatroon vormden. Dit probleem is al oud en al minstens twee keer in het verleden behandeld. In 1993 heeft restaurator Hesterman om die reden een synthetische bedoeeking aangebracht. Er werd een dun niet geweven polyesterdoek op het originele doek gelijmd. Het is onduidelijk of deze bedoeeking de hechting aan de voorkant heeft kunnen verbeteren. Jammer genoeg is er geen expliciete documentatie over de toen gebruikte materialen en de resultaten. Enkele jaren later is door de Stichting Kollektief Restauratoren Amsterdam de verf op verschillende plaatsen nogmaals geconsolideerd vanaf de voorkant. Dat gebeurde met een acryllijm. Glanzende ringen van restanten van deze lijm waren zichtbaar in het rechtergedeelte.

Het probleem bleef dus bestaan. Er moest met meerdere criteria rekening worden gehouden. Ten eerste leek een nieuwe bedoeeking uitgesloten, want het doek verliest dan zijn soepelheid en het risico om een dermate schilferende verflaag plat te drukken is te groot. De consolidatie moest dus vanaf de voorkant gebeuren, door het aanbrengen van lijm op de craquelures. Ten tweede moest de te gebruiken lijm compatibel zijn met de al eerder aangebrachte lijmen, want anders is er geen hechting mogelijk. Ten derde mocht het matte aspect van het schilderij niet verdwijnen. Aangezien de meeste lijmen gauw glanzend zijn, was de

keus vrij beperkt. Ten slotte moest de behandeling stabiel zijn voor een langere termijn, om te voorkomen dat het schilderij om de vijf jaar gerestaureerd moet worden.

De consolidatiemethode

Na het uitvoeren van meerdere testen is de consolidatiemethode vastgesteld. Een acrylemulsie, Primal E330S, gebruikt voor de restauratie van matte muurschildering, heeft het gewenste resultaat bereikt. Er is een beetje ethanol aan de lijm toegevoegd om het penetratievermogen te vergroten. De lijm is vanaf de voorkant met een kleine penseel plaatselijk aangebracht. Tegelijkertijd is een afzuiginstallatie onder het doek in werking gesteld om de verflagen en de grondering zoveel mogelijk lijm te laten absorberen. De verflaag is geleidelijk platgedrukt met een agaasteen en daarna twee uur onder gewichten gehouden tijdens de totale droging van de lijm. Deze behandeling is vier tot vijf keer herhaald. Na afloop lagen de craquelures plat op het doek.

De lijmrestanten op het oppervlak zijn met wattenrollen in ethanol verwijderd. Ook zijn plaatselijk verkleurde retouches van de restauratie van Hesterman meegenomen, met name in de lucht en beneden op de meisjeskleden.

Na afname van de verkleurde oude retouches zijn veel kleine lacunes zichtbaar geworden. De meest opvallende waren die in de lucht en op de gezichten. Het waren er zoveel dat in overleg met het museum werd besloten om ze niet op te vullen op het verflagniveau, maar direct op het doek te retoucheren. De meest storende lacunes zijn met dunne glacis van Gamblin colors aangebracht. Dit zijn zeer fijn gemalen, stabiele pigmenten gemengd in een aldehyde hars (Laropal A81).

Na afloop van de behandeling is er op de achterkant van het schilderij een isolerende plaat van polycarbonaat aangebracht om het schilderij te beschermen tegen klimaatverandering en trillingen tijdens transport. Kortom, de Huizer meisjes kunnen er weer tegen. Op dit moment hangt het schilderij in het depot, maar het zal niet lang duren voordat het weer tentoongesteld wordt.

Tijdens de restauratie, detail.

Huizer Meisjes, Ferdinand Hart Nibbrig,
voor de restauratie.

